

5. KONSTYTUCJA – FUNDAMENT WSPÓŁCZESNEGO PAŃSTWA

➤ Jaki wpływ wywiera konstytucja na życie zwykłych obywateli? Jak sądzicie, dlaczego ludzie uważają zapisy konstytucyjne za tak ważne, by się o nie ostro spierać?

JEDNA KONSTYTUCJA – WIELE FUNKCJI

Konstytucja nazywana jest **ustawą zasadniczą**, jako że jest najważniejszym aktem prawnym państwa, regulującym zasadnicze kwestie polityczne. Najczęściej konstytucja ma postać jednego dokumentu, ale zdarza się i tak, że rangę konstytucyjną ma kilka ustaw. Przed 1997 rokiem w Polsce taką rangę miały równocześnie „mała konstytucja”, utrzymane w mocy fragmenty konstytucji PRL i ustawa o trybie uchwalenia nowej konstytucji.

Konstytucje dzieli się czasem na **pisane** (takie jak polska) i **niepisane**, kiedy kwestie konstytucyjne są regulowane w wielu ustawach zwykłych i prawie zwyczajowym (Wielka Brytania). Można też mówić o konstytucjach okrojowanych, czyli nadawanych społeczeństwu przez władców, i konstytucjach obywatelskich, uchwalanych przez obywateli lub ich przedstawicieli.

Konstytucja określa podstawy ustroju państwa, wyznacza kompetencje najważniejszych organów władzy, ustala ich wzajemne zależności. Powinna zawierać także katalog wolności i praw jednostki. Konstytucja ma **najwyższą moc prawną**, tak więc wszystkie akty prawne niższego rzędu (ustawy, rozporządzenia) muszą być z nią zgodne. Jako że stanowi fundament ustroju, ustawa zasadnicza nie może być często i dowolnie **nowelizowana** (czyli zmieniana). Dlatego też obowiązuje **szczególny tryb zmiany konstytucji**, który umożliwia wprowadzanie poprawek jedynie w sytuacji, gdy popiera ją znacząca większość parlamentarzystów (np. dwie trzecie). Nierzadko też wymaga zaakceptowania znowelizowanej konstytucji w ogólnonarodowym referendum.

Konstytucja pełni wiele istotnych funkcji. Normuje i uprawomocnia porządek ustrojowy, ustanawia podstawowe reguły gry politycznej, ustalając, jakie organy władzy i w jakim zakresie będą kierowały państwem. Konstytucja integruje również społeczność obywatelską, wskazując, jakie doświadczenia historyczne ukształtowały tę wspólnotę, jakie wartości uznaje ona za najważniejsze i jakimi zasadami chce się kierować. Konstytucja pełni też ważną funkcję edukacyjną, szerząc wśród obywateli wiedzę o podstawowych wartościach i zasadach życia publicznego.

EKSPRESOWA HISTORIA POLSKICH KONSTYTUCJI

Zapewne słyszeliście o tym, że Wielka Brytania nie ma konstytucji pisanej – na jej niepisaną konstytucję składa się wiele różnych aktów prawnych wydanych przez króla i parlament, sądowych precedensów, praw zwyczajowych itp. Do pewnego stopnia podobny charakter miała „konstytucja” I Rzeczypospolitej – stanowił ją zbiór **przywilejów szlacheckich**, takich

jak konstytucja *Nihil novi* (1505). Ta nieformalna konstytucja swój najpełniejszy wyraz znalazła w **artykułach henrykowskich**. Ograniczały one władzę królewską, wskazując zarazem, że ważniejsza od niej jest w Rzeczypospolitej władza prawa.

3 maja 1791 roku Sejm Czteroletni uchwalił pisaną konstytucję (znaną jako **Konstytucja 3 maja**) – pierwszą w Europie i drugą na świecie (po amerykańskiej). Konstytucja ta wprowadzała dziedziczną monarchię, znosiła *liberum veto*, ustanawiała stały rząd (Straż Praw), poszerzała prawa mieszczan. Stała się chlubnym świadectwem zdolności Polaków do wprowadzenia głębokich reform ustrojowych i naprawy państwa.

Istotną rolę w kształtowaniu świadomości konstytucyjnej Polaków odegrały konstytucje Księstwa Warszawskiego (1807) i Królestwa Polskiego (1815), które wprowadzały nowoczesne ustawodawstwo dotyczące praw człowieka i obywatela. Ich oddziaływanie było jednak krótkotrwałe – pierwsza przestała obowiązywać wraz z upadkiem Napoleona, druga – po powstaniu listopadowym.

Po odzyskaniu niepodległości Sejm Ustawodawczy w 1919 roku uchwalił **małą konstytucję**, czyli konstytucję przejściową, ograniczającą się jedynie do unormowania sprawy kompetencji organów władzy państwowej. „Dużą” konstytucję uchwalono w marcu 1921 roku. **Konstytucja marcowa** ustanowiła parlamentarny model rządów, podporządkowując parlamentowi Radę Ministrów i pozbawiając prezydenta realnych uprawnień.

Konstytucja marcowa, ostro krytykowana przez Józefa Piłsudskiego, została znowelizowana po zamachu majowym w 1926 roku (tzw. **nowela sierpniowa**). Zwolennicy Piłsudskiego przygotowali projekt nowej konstytucji, która została uchwalona w kwietniu 1935 roku **Konstytucja kwietniowa** odchodziła od zasady podziału władz, koncentrując najważniejsze uprawnienia w rękach prezydenta, odpowiedzialnego jedynie „przed Bogiem i historią”. Prezydent powoływał i odwoływał premiera, mógł też rozwiązać parlament. W czasie wojny miał także prawo wyznaczenia swojego następcy. Rozwiązanie to pozwoliło zachować **ciągłość władzy** państwowej w okresie II wojny światowej. Na tej podstawie również w okresie powojennym działały władze RP na uchodźstwie.

Po II wojnie światowej Polska znalazła się w radzieckiej strefie wpływów. Nowa konstytucja Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (1952 roku) – której uchwalenie poprzedziło przyjęcie w 1947 roku „małej konstytucji” – była wzorowana na totalitarnej ustawie zasadniczej Związku Radzieckiego. **Konstytucja PRL** miała charakter fasadowy – teoretycznie gwarantowała obywatelom wiele uprawnień, w praktyce jednak nie były one respektowane. Władzę przekazywała Sejmowi (Senat został zniesiony), rządowi i Radzie Państwa, czyli kolektywnej głowie państwa, ale w rzeczywistości najważniejsze decyzje podejmował zupełnie ktoś inny – przywódca Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej.

W wyniku rozmów **Okrągłego Stołu w 1989 roku** konstytucja PRL została znowelizowana – przywrócono Senat i urząd prezydenta. Kolejna nowelizacja nastąpiła po wyborczym zwycięstwie „Solidarności”. Przywrócono wtedy nazwę Rzeczpospolita Polska i godło oraz zapisano, że Polska jest demokratycznym państwem prawa. W 1992 roku przyjęto trzecią już w naszej historii „małą konstytucję”. Obowiązywała ona do 1997 roku, kiedy to uchwalono nową konstytucję.

▲ Godło Rzeczypospolitej Polskiej Ludowej. W którym roku zostało ono zmienione? Odnajdź w Konstytucji RP artykuł, który dotyczy polskiego godła, barwy i hymnu. Czy ustawa zasadnicza określa dokładnie, jak one wyglądają? Gdzie można znaleźć szczegółowe informacje na ten temat?

W Stanach Zjednoczonych wciąż obowiązuje konstytucja uchwalona w 1787 roku. Od tego czasu wprowadzono do niej wiele poprawek, ale nikt nie dąży do uchwalenia zupełnie nowej ustawy zasadniczej. Tymczasem w wielu krajach europejskich (np. we Francji czy Polsce) konstytucje są zmieniane dość często. Która droga postępowania jest lepsza: konstytucja trwająca w niezmiennym kształcie i stanowiąca symbol ciągłości państwa czy też nowa konstytucja, która może lepiej odpowiadać na wyzwania współczesności?

ZASADY KONSTYTUCYJNE

Obowiązująca obecnie **konstytucja** została uchwalona **2 kwietnia 1997 roku** przez Zgromadzenie Narodowe i przyjęta w ogólnonarodowym referendum 25 maja tego samego roku. Składa się z **preambuły**, czyli uroczystego wstępu, i trzynastu rozdziałów. W preambule określony został historyczny rodowód wspólnoty politycznej ustanawiającej nową ustawę zasadniczą oraz wskazano wartości, którymi państwo powinno się kierować.

W pierwszym rozdziale (a częściowo także w preambule i w rozdziale drugim) przedstawione zostały zasady rozstrzygające o kształcie ustrojowym państwa. Najważniejszymi zasadami ustrojowymi są:

- **zasada suwerenności narodu** (art. 4) – to naród, rozumiany jako wspólnota wszystkich obywateli Rzeczypospolitej, jest najwyższym podmiotem władzy w Polsce;
- **zasada demokratycznego państwa prawnego** (art. 2 i 7) – wskazująca na konieczność stosowania procedur demokratycznych przy podejmowaniu decyzji i podporządkowania państwa rządowi prawa;
- **zasada sprawiedliwości społecznej** (art. 2) – wskazująca na opiekuńcze zobowiązania państwa wobec obywateli;
- **zasada prymatu konstytucji** (art. 8) – konstytucja jest najważniejszym prawem Rzeczypospolitej i stosuje się ją bezpośrednio, czyli np. można się na nią powołać w sądzie;
- **zasada podziału władz** (art. 10) – zgodnie z nią władze: ustawodawcza, wykonawcza i sędziowska powinny mieć odrębne kompetencje i nawzajem się równoważyć;
- **zasada pluralizmu politycznego** (art. 11) – gwarantująca swobodę zakładania i działania partii politycznych;
- **zasada samorządności** (art. 15 i 16) – wprowadzająca wymóg decentralizacji władzy i dopuszczenie do jej sprawowania organów samorządu terytorialnego (z zasadą tą wiąże się także zapisana w preambule **zasada pomocniczości**);
- **zasada społecznej gospodarki rynkowej** (art. 20) – życie gospodarcze Rzeczypospolitej opierać się powinno na własności prywatnej i wolności gospodarowania, a zadaniem władzy publicznej jest łagodzenie niekorzystnych skutków społecznych wolnego rynku;
- **zasada godności człowieka** (art. 30) – przyrodzona i niezbywalna godność człowieka jest nienaruszalna i stanowi źródło wolności i praw jednostki.

▲ Prawa i wolności zapisane w Konstytucji RP przysługują wszystkim obywatelom, także tym najmłodszym.

W drugim rozdziale konstytucji zostały szczegółowo wyliczone **wolności i prawa człowieka** i obywatela (a także obywatelskie obowiązki). To, że zapisano je niemal na samym początku ustawy zasadniczej, wskazuje, jak wielkie znaczenie przykładać należy do kwestii uprawnień jednostki. Rozdział trzeci precyzuje, jakie są źródła powszechnie obowiązującego prawa Rzeczypospolitej – wymienia się tu konstytucję, ustawy, ratyfikowane umowy międzynarodowe i rozporządzenia.

Kolejne rozdziały poświęcone są szczegółowemu określeniu uprawnień najważniejszych **organów władzy** (parlament, prezydent, Rada Ministrów, organy samorządu terytorialnego, sądy i trybunały), a także organów kontroli państwowej i ochrony prawa (Najwyższa Izba Kontroli, Rzecznik Praw Obywatelskich, Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji).

Rozdział dziesiąty ustala zasady gromadzenia i wydawania **środków publicznych**, określa także zadania Narodowego Banku Polskiego i jego organu – Rady Polityki Pieniężnej – odpowiedzialnych za wartość pieniądza. W rozdziale jedenastym zostaje sprecyzowane, kto i w jakich sytuacjach może wprowadzić w Polsce stan nadzwyczajny (wojenny, wyjątkowy, klęski żywiołowej) oraz jakimi zasadami należy się wtedy kierować.

W rozdziale dwunastym zapisana została **procedura zmiany konstytucji**. Inicjatywę wprowadzenia zmian może podjąć prezydent, Senat lub grupa co najmniej 92 posłów. Proponowana zmiana musi być uchwalona zarówno przez Sejm (większością dwóch trzecich głosów), jak i Senat (bezwzględną większością głosów). W przypadku wprowadzenia poprawek do pierwszego, drugiego lub dwunastego rozdziału prezydent, Senat lub grupa co najmniej 92 posłów mogą zażądać przeprowadzenia referendum zatwierdzającego – zmiana konstytucji zostaje przyjęta dopiero wtedy, gdy w referendum opowie się za nią większość głosujących. Rozdział trzynasty zawiera przepisy przejściowe.

To omówienie nie było krótkie – ale przecież polska konstytucja należy do najdłuższych na świecie!

Przeczytaj zamieszczony poniżej tekst preambuły do konstytucji i zastanów się, do jakich tradycji historycznych się w niej nawiązuje oraz jakie wartości zostały w niej uznane za najważniejsze.

W trosce o byt i przyszłość naszej Ojczyzny, odzyskawszy w 1989 roku możliwość suwerennego i demokratycznego stanowienia o Jej losie, my, Naród Polski – wszyscy obywatele Rzeczypospolitej, zarówno wierzący w Boga będącego źródłem prawdy, sprawiedliwości, dobra i piękna, jak i nie podzielający tej wiary, a te uniwersalne wartości wywodzący z innych źródeł, równi w prawach i w powinnościach wobec dobra wspólnego – Polski, wdzięczni naszym przodkom za ich pracę, za walkę o niepodległość okupioną ogromnymi ofiarami, za kulturę zakorzenioną w chrześcijańskim dziedzictwie Narodu i ogólnoludzkich wartościach, nawiązując do najlepszych tradycji Pierwszej i Drugiej Rzeczypospolitej, zobowiązani, by przekazać przyszłym pokoleniom wszystko, co cenne z ponadtyścioletniego dorobku, złączeni więzami wspólnoty z naszymi rodakami rozsianymi po świecie, świadomi potrzeby współpracy ze wszystkimi krajami dla dobra Rodziny Ludzkiej, pomni gorzkich doświadczeń z czasów, gdy podstawowe wolności i prawa człowieka były w naszej Ojczyźnie łamane, pragnąc na zawsze zagwarantować prawa obywatelskie, a działania instytucji publicznych zapewnić rzetelność i sprawność, w poczuciu odpowiedzialności przed Bogiem lub przed własnym sumieniem, ustanawiamy Konstytucję Rzeczypospolitej Polskiej

jako prawa podstawowe dla państwa oparte na poszanowaniu wolności i sprawiedliwości, współdziałaniu władz, dialogu społecznym oraz na zasadzie pomocniczości umacniającej uprawnienia obywateli i ich wspólnot. Wszystkich, którzy dla dobra Trzeciej Rzeczypospolitej tę Konstytucję będą stosowali, wzywamy, aby czynili to, dbając o zachowanie przyrodzonej godności człowieka, jego prawa do wolności i obowiązku solidarności z innymi, a poszanowanie tych zasad mieli za niewzruszoną podstawę Rzeczypospolitej Polskiej.

Preambuła do Konstytucji RP

Z Ż Y C I A W Z I Ę T E

Tę datę trzeba zapamiętać. 11 czerwca 1999 roku, po raz pierwszy w dziejach, Papież publicznie wystąpił na forum krajowego parlamentu. Przemówienie Jana Pawła II przypominało lekcję wychowania obywatelskiego. Jej autor mówił zatem o Konstytucji 3 maja, „walce o odzyskanie utraconej Polski wykreślonej z mapy Europy” w dobie rozbiorów, Polskim Państwie Podziemnym oraz o tym, czym jest demokracja i jak „odpowiedzialnie korzystać w życiu publicznym z daru odzyskanej wolności”. Papież zostawił politykom czytelne wskazówki na przyszłość: „Wyzwania stojące przed demokratycznym państwem domagają się solidarnej współpracy wszystkich ludzi dobrej woli – niezależnie od opcji politycznej czy światopoglądu, wszystkich, którzy pragną razem tworzyć wspólne dobro Ojczyzny. (...) Historia uczy, że demokracja bez wartości łatwo się przemienia w jawny lub zakamuflovany totalitaryzm (...). Życzę polskim politykom, by nie szczędzili sił w budowaniu takiego państwa, które otacza szczególną troską rodzinę, życie ludzkie, wychowanie młodego pokolenia, respektuje prawo do pracy, widzi istotne sprawy całego narodu i jest wrażliwe na potrzeby konkretnego człowieka, szczególnie ubogiego i słabego”.

Politycy obecni na sali zgotowali Ojcu Świętemu kilkuminutową owację na stojąco, (...) a kiedy go żegnano słowami Mazurka Dąbrowskiego („... z ziemi włoskiej do Polski”), powiedział: „Nikt nie przypuszczał, że w takim umundurowaniu. Ale nam się wydarzyło!”.

Janusz Poniewierski, Pielgrzymka 1999. Dzień po dniu, Kraków 1999, s. 89

O POTRZEBIE BEZSTRONNOŚCI

Stosunki między państwem a Kościołem należały zawsze do ważnych czynników wpływających na system polityczny. Przybierały bardzo różne formy – od **utożsamienia** władzy świeckiej i duchownej (cezaropapizm), przez model **uprzywilejowania** jednej religii przy dopuszczeniu praktykowania pozostałych (tak na przykład sprawę stosunków państwo – Kościół rozwiązywała konstytucja marcowa), aż po bezwzględną **walkę z religią** (Związek Radziecki).

Demokratyczne państwo prawne jest **neutralne światopoglądowo** (niektórzy wolą mówić „bezstronne”), czyli stara się nie faworyzować żadnego światopoglądu czy wyznania. Dlatego też przestrzega zasady **rozdziálu Kościoła od państwa**. Zarówno państwo, jak i Kościół powinny mieć zagwarantowaną niezależność i autonomię. Kościół nie może narzucać swej woli państwu, państwo zaś nie może ingerować w sprawy religijne. Ma też obowiązek zapewnienia obywatelom swobody wyrażania przekonań religijnych w życiu publicznym. Rozdział Kościoła od państwa może mieć charakter radykalnej **separacji** (tak

dzieje się we Francji) bądź też być bardziej „przyjazny”, czyli dopuszczać **współdziałanie państwa i Kościoła**.

Stosunki między państwem a Kościołem reguluje w Polsce **konkordat** – to znaczy umowa międzynarodowa zawarta przez rząd ze Stolicą Apostolską. Konstytucja nakazuje też, by relacje państwa z innymi Kościołami i związkami wyznaniowymi zostały uregulowane ustawowo zgodnie z postanowieniami umów zawartych z ich przedstawicielami.

MODELE STOSUNKÓW PAŃSTWO – KOŚCIÓŁ

- **Teokracja** – brak rozdzielenia prawa państwowego od religijnego, nadrzędny głos w sprawach politycznych zachowują duchowni. Współcześnie cechy teokracji obecne są w takim państwach jak Iran.
- **Cezaropapizm** – władca świecki dysponuje rzeczywistą władzą – zarówno doktrynalną, jak i personalną – we wszystkich sprawach wiążących się z religią państwową. Historycznym przykładem cezaropapizmu było Cesarstwo Bizantyjskie, do tego modelu zbliżała się także relacja cara z Cerkwią prawosławną w Rosji.
- **Uprzywilejowanie jednej religii** – państwo, akceptując istnienie różnych religii wyznawanych przez obywateli, rozpoznaje i sankcjonuje prawnie przewagę jednej z nich, uznając ją za religię **państwową**. Wyznanie dominujące uważane za szczególnie istotne dla historii i tożsamości danego kraju dysponuje wieloma przywilejami oraz pewnym wpływem na prawo państwowe i edukację. Taki model obecny był np. w Konstytucji 3 maja. Współcześnie w kilku państwach europejskich różne odmiany protestantyzmu wciąż zachowują formalnie status religii państwowej – tak jest np. w Wielkiej Brytanii, gdzie głową religii panującej – Kościoła anglikańskiego – jest monarcha.
- **Neutralność państwa** – model ten nie powinien być utożsamiany z **państwem ateistycznym**, stawiającym sobie za cel zwalczanie religii. Zakłada on, że państwo, mając **charakter świecki**, nie będzie promowało żadnych przekonań czy religii, traktując je wszystkie jednakowo. Państwo i Kościół zachowują **wzajemną niezależność** w swoich sferach oddziaływania. Obywatelom gwarantuje się natomiast wolność sumienia i swobodę wyznania. Rozdział religii od państwa może mieć charakter „**nieprzyjazny**”, zakładający ścisłe odseparowanie religii od wszelkich instytucji publicznych, w tym szkół (tak dzieje się we Francji), albo też „**przyjazny**”, uznający potrzebę współdziałania Kościoła i państwa w wielu obszarach życia publicznego (Polska, Niemcy).

GLÓWNE POSTANOWIENIA KONKORDATU

28 lipca 1993 roku podpisana została **umowa konkordatowa** między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską (umowę – z powodu sprzeciwu lewicy – ratyfikowano dopiero pięć lat później). Oto jej najważniejsze postanowienia:

- uznanie wzajemnej niezależności i autonomiczności państwa i Kościoła,
- uznanie osobowości prawnej Kościoła katolickiego (także wszystkich instytucji kościelnych, terytorialnych i personalnych),
- zagwarantowanie Kościołowi możliwości swobodnego i publicznego pełnienia jego misji oraz wolności sprawowania kultu,
- mianowanie i odwoływanie biskupów należy wyłącznie do Stolicy Apostolskiej; przed ogłoszeniem każdej nominacji rząd powinien zostać o niej poufnie poinformowany,
- konkordat określa, jakie święta religijne są w Polsce dniami wolnymi od pracy,
- małżeństwo zawarte w kościele ma skutki cywilne i nie wymaga zawierania osobnego

ślubu cywilnego (udzielający ślubu kościelnego kapłan ma obowiązek w ciągu pięciu dni poinformować o jego zawarciu urząd stanu cywilnego),

- zagwarantowanie przez państwo możliwości nauki religii w szkołach publicznych,
- prawo zakładania i prowadzenia przez Kościół placówek oświatowych i wychowawczych, w tym przedszkoli, szkół (w zakresie podstaw programowych podlegają one jednak prawu polskiemu) i uniwersytetów,
- gwarancja opieki duszpasterskiej nad żołnierzami wyznania katolickiego (powołanie ordynariatu polowego),
- prawo Kościoła do posiadania i używania własnych mediów,
- prawo instytucji kościelnych do prowadzenia działalności charytatywnej,
- prawo Kościoła do budowy obiektów sakralnych i kościelnych oraz cmentarzy,
- współpraca Kościoła z władzami państwowymi w celu ochrony kościelnych dóbr kultury o ogólnonarodowym znaczeniu.

▲ Na mocy konkordatu śluby zawarte w kościele rzymsko-katolickim mają takie same skutki jak cywilne. Kiedyś konieczne było zawarcie obu ślubów – teraz wystarczy tylko jeden.

S Ł O W N I C Z E K O B Y W A T E L S K I

KONSTYTUCJA (USTAWA ZASADNICZA) – podstawowy akt prawny, stanowiący fundament systemu prawnego w danym kraju. Konstytucja definiuje strukturę i kompetencje władz, określa prawa przysługujące obywatelom, wyznacza też cele, które dane państwo chce realizować. Konstytucja powinna być trwała, dlatego jej zmiana jest znacznie trudniejsza niż uchwalenie ustawy zwykłej.

PREAMBUŁA – uroczysty wstęp do konstytucji (lub innych ważnych ustaw); najczęściej przedstawia się w niej historyczny rodowód wspólnoty politycznej, która konstytucję ustanawia, oraz wskazuje wartości, jakimi chce się ona kierować, i cele, do jakich zamierza dążyć.

KOŚCIÓŁ – 1) świątynia, budowla dostosowana do potrzeb kultu (najczęściej o świątyni chrześcijańskiej); 2) zorganizowane wyznanie chrześcijańskie (np. Kościół katolicki, Kościół prawosławny, Kościoły protestanckie); w tym znaczeniu termin ten występuje w prawie, historii i naukach społecznych. w tym znaczeniu termin ten występuje w prawie, historii i naukach społecznych.

KONKORDAT – umowa międzynarodowa między rządem a Stolicą Apostolską, regulująca stosunki państwo – Kościół.

NEUTRALNOŚĆ ŚWIATOPOGLĄDOWA – bezstronność państwa w sprawach wiary, wyrażająca się w nienarzucaniu obywatelom żadnego światopoglądu czy wyznania i przestrzeganiem zasady rozdziału Kościoła od państwa.

SPRAWDŹ SIĘ SAM/SAMA!

- ✓ Scharakteryzuj funkcje konstytucji.
- ✓ Wyjaśnij, dlaczego konstytucję jest trudniej zmienić niż zwykłą ustawę.
- ✓ Omów najważniejsze zasady ustrojowe zapisane w polskiej konstytucji.
- ✓ Na czym polega zasada rozdziału Kościoła od państwa?
- ✓ Jakie prawa daje Kościołowi katolickiemu konkordat?